

מזמור ק"ז בתהילים, הפותח את החלק החמישי של הספר לפי חלוקת המסורה, נאמר ע"י עדות המזרח בפסח,

ותוקן ע"י הרבנות הראשית בראשותם של הרב הרצוג והרב עוזיאל להיאמר בפתיחת תפילות ליל יום העצמאות. אנו נטען כי הרבנות הראשית עם קום המדינה רק חשפה את כוונתו המקורית של משורר התהילים,

שייעד מזמור זה, כשיר נבואי, לכבוד עצמאותה של מדינת ישראל כמדינת קיבוץ גלויות.

המזמור בנוי שבעה בתים המתחלקים לשלוש קבוצות: הבית הפותח, ארבעת הבתים האמצעיים, ושני הבתים

המסיימים. אנו נדון בכל בית בנפרד, לפי סדר המזמור[1].

של המאמר PDF לקובץ

מזמור קיבוץ הגלויות

בית א'

"הדו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

יאמרו גאוּלי ה' אשר גאלם מיד צר:

ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים". (א-ג) בפתיחת המזמור מתייחס המשורר ל"גאוּלי ה' אשר גאלם

מיד צר". ללא הסבר, יכול היה כל קורא לפרש את הגאולה עליה מדובר בהתאם לתפיסת הגאולה שלו: הקמת

בית המקדש, תחיית המתים, המלכת מלך, מלך המשיח או תיקון עולם במלכות שד'. אולם המזמור אינו מזכיר

אף אחת מאלה, ומיד מפרש את הגאולה אליה הוא מתכוון: "מארצות קבצם" – קיבוץ גלויות המוני[2]. בכל ימי

עם ישראל ובכל תולדות העולם, מעולם לא היה קיבוץ גלויות המוני במימדים עליהם מדבר המזמור. ממצרים

ומבבל יצאו בני ישראל בקבוצה אחת ובכיוון אחד, ולא מארבע כנפות הארץ, או באניות דרך ים. רק בקיבוץ

הגלויות האחרון, זה של התנועה הציונית, התגשמה הגאולה האמורה במזמור בכל עוצמתה: קיבוץ גלויות

מארבע כנפות הארץ, בנתיבי המדבר, במטוסים ובאניות בדרך הים. בניגוד לנבואת ישעיה, שם ביאת המשיח –

"ויצא חטר מגזע ישי" – קודמת לקיבוץ הגלויות – "ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ"

(ישעיה י"א), המשורר גם אינו מזכיר במזמור זה את מלך המשיח. נראה, שמזמור ק"ז מצטרף לפרשת

התשובה בדברים – "אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' א'-היך ומשם יקחך" (דברים ל'), כפרקי

נבואה המתייחסים באופן מובהק לתקופתנו. כלל לא פשוט להאמין בנבואה, אך אין מנוס מהקביעה שהגאולה

המתוארת במזמור התקיימה ע"י התנועה הציונית. גם ליהודים דתיים וגם ליהודים שאינם דתיים קשה

להאמין, אך "מאמצות קבצם" מתאר את תקופתנו שלנו.

ההולכים בדרך הגאולים

בית ב'

"תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו:

רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף (=תתעלף):

ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילים:

וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב:

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

כי השביע נפש שקקה (=צמאה) ונפש רעבה מלא טוב". (ד-ט) ארבעת הבתים במרכזו של המזמור מתארים

ארבעה סוגים שונים של "גאולי ה' אשר גאלם מיד צר": 'התועים במדבר', "שבי חשך וצלמות", "ויגיעו עד

שערי מות" ו"יורדי הים באניות". ההלכה למדה מבתים אלו ש"ארבעה צריכין להודות", וקבעה את ברכת

"הגומל" לתועים בדרך, לאסירים שהשתחררו, לחולים שהתרפאו וליורדי הים שהגיעו אל מחוז חפצם (ברכות)

נד:). לעומת זאת, קריאת המזמור בהקשרו המקראי – קריאת פשט נבואית לעומת הקריאה ההלכתית, שאיננה

תלויה בהקשר – מפרשת בתים אלו כמתייחסים דווקא להולכים בדרך הגאולים. בקריאה כזו, המזמור

מתייחס לכ-100,000 היהודים שעלו לארץ מראשית הציונות ועד לאחר מלחמת העולם הראשונה, ולא

לשלושת המיליונים שהיגרו בתקופה זו ממזרח אירופה לאמריקה. בהסתכלות הלכתית גם יהודים אלו, כולל

750 האלפים שהיגרו ל"אוגנדה" שבאמריקה בשלוש השנים שבהן התנועה הציונית התעסקה בשאלת אוגנדה,

חייבים להודות; אך בהקשרו המקראי, המזמור מתייחס רק לגאולי ה' שהתקבצו מארצות העולם ועלו לארץ:

לאלו שהלכו בדרך המדבר מתימן לעדן ומבגדד לא", לאלו ש'יצאו ממצרים' והלכו מאות קילומטרים במדבריות, אלו שהלכו מאתיופיה לסודן, קברו מאות בדרכם והשאירו רבים מאחוריהם, כדי לעלות על

המטוסים שהביאו אותם לארץ דרך ים סוף והים התיכון. אלו הם "גאולי ה' " ש"תעו במדבר בישימון דרך"[3].

"כי המרו אמרי א' ועצת עליון (=קיבוץ הגלויות) נאצו"

בית ג'

"ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל:

כי המרו אמרי א' ועצת עליון נאצו:

ויכנע בעמל (=בייסורים) לבם כשלו ואין עזר:

ויזעקו אל ה' בצר להם ממצקותיהם יושיעם:

יציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק:

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע". (י-טז)

"אולים מדרך פשעם ומעונתיהם יתענו:

כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות:

בית ד'

ויזעקו אל ה' בצר להם ממצקותיהם יושיעם:

ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם:

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה". (יז-כב) כדי לעמוד על משמעותם של בתים אלו, עלינו לעמוד על

הקבלה כיאסטית הקיימת בין הבתים המרכזיים במזמור. בעוד הבתים השני והחמישי מתארים, כפי שראינו,

את ההולכים בדרך קיבוץ הגלויות, מתארים הבתים השלישי והרביעי את אלו שלא הלכו באותה הדרך ונשארו

בגלות. קשה מאוד לומר זאת, הגרון חנוק, הלב ממאן, אך אין מנוס. משורר התהילים, שכתב פרקים אלו, ראה

בחזונו מחנות מוות נוראים; "חשך וצלמוות" ו"שערי מוות". אלה התקיימו בדמות מחנות המוות של הארורים

הנאצים ימ"ש ושל הקומוניסטים ימ"ש – מחנות השמדה וגולאגים מלאים בהמוני אדם שלאסונם לא הלכו

בדרך קיבוץ הגלויות. מראות אלו, שהתממשו לנגד עינינו בצורה כה מזעזעת, צפו ועלו למול עיניו של המשורר

כאשר כתב "ישבי חשך וצלמות, אסרי עני וברזל". מעולם לא התממשה, בדרך נוראה כל כך, המציאות של "כל

אכל תתעב נפשם, ויגיעו עד שערי מות". אמנם, משורר התהילים לא תיאר את כל אלה שאבדו, שהושמדו

ושנרצחו. הוא תיאר רק את הניצולים. אולי לא יכול היה, אולי לא רצה, ואולי גם אופק החזון הנבואי שבמזמור יש לו גבול, והמשורר לא יכול היה לחזות שואה שכזאת[4].

הסיבות לכך שהמוני אדם לא הלכו בדרך הגאולים מגוונות. היו ביניהם רבים שלא הלכו מתוך התנגדות מלאה

ומודעת ל"עצת עליון" – מתוכם גדולים שהאמינו כי לא זאת היא "עצת עליון". ארה"ב סגרה את שעריה כבר

בשנות ה-20, לאחר שקלטה שלושה מיליוני מהגרים יהודים, ויהודי פולין פחדו לעלות ל"פלסטינה" כי "הערבים הורגים שם יהודים". מיותר לציין שמאורעות תרצ"ו-תרצ"ט, שאירעו בשנים אלו בארץ ישראל, לא

גבו אפילו אלפית ממחיר הדמים של שואת יהודי אירופה. הבריטים הגבילו את העלייה מפאת רצונם לפייס את

הערבים, ומאידך, גם התנועה הציונית לא ששה לפתוח את שערי הארץ לרווחה: המנהיגות הציונית העדיפה

להעלות ארצה יהודים צעירים ובריאים, שיקימו בארץ תשתית למדינה יהודית, ולהותיר באירופה את הזקנים

ואת המשפחות לשלב מאוחר יותר. גם אלה שרצו לבוא, כמו סבי הי"ד, שאני קרוי על שמו, שנהרג בגטו

רוהאטין ערב שבועות התש"ג, איחרו את המועד.

מעטים ראו את הנולד. מפקד יחידת האיסוף של חיל המודיעין במלחמת יוה"כ, יואל בן פורת, מתאר בספרו

'נעילה' כיצד אביו, בן למשפחת חוכרי שדות בגליציה המזרחית, היה הציוני היחיד במשפחתו. הוא רצה

להתפרנס מעמל כפיו ולא מחכירת שדות, ובתגובה לעגו לו בני משפחתו ומשפחת אשתו, שהוא בטלן ועובד כמו

גוי. כאשר הוא התחיל לחוש את הצרה הקרבה, הוא קרא לבני משפחתו ואמר להם שהאדמה רועדת מתחת

לרגלם; הוא קרא להם למכור את כל רכושם ולהגר מאירופה – הם לאמריקה או לאוסטרליה והוא לארץ

ישראל. חותנו סירב להרשות לו לעלות עם בתו ונכדיו. הוא יכול לעלות בגפו, כך אמר, אך "בתי ונכדתי

נשארים כאן". החתן נכנע ונשאר, וכאשר כבשו הגרמנים את גליציה, נותר מכל המשפחה רק הנכד, יואל בן

פורת, לפליטה, לאחר שהצליח לברוח מהגטו ליער בעצת אביו. "אחרי המלחמה תעלה לארץ ישראל, לך

לקבוצה, לחולדה, או שתהיה חייל בצבא היהודי כשתקום המדינה", אמר לו אביו. והבן מוסיף: "לא אמר 'אם

תקום', כי היה בטוח שאכן תקום".

היו גם כאלו שנותרו באירופה ודימו שהם חיים בביטחון יחסי. החל מתחילת המלחמה ועד שנת '44, היוותה

הונגריה מקלט לנמלטים מאימי השלטון הנאצי. הורטי – מושל הונגריה – היה אמנם אנטישמי, אך לא נאצי.

הוא תמך בגרמנים במלחמתם, לכן הגרמנים לא נכנסו להונגריה, והורטי לא הרשה ל־ס.ס. לתפוס יהודים

בארצו. על חצי מיליון היהודים שחיו בהונגריה בתחילת המלחמה נוספו עד שנת '44 חצי מיליון יהודים

נוספים, שחיפשו בה מקלט. כאשר הרוסים כבשו את הקרפטים, נכנסו הגרמנים ביום אחד להונגריה וכבשו

אותה 'כיבוש מגן'. החל מאותו יום פעלה בהונגריה מכונת ההשמדה הנאצית במלוא עוצמתה. במשך ששה

שבועות בלבד, אחרי פסח התש"ד, פינו הנאצים את כל יהודי הכפרים בהונגריה (10,000 יהודים ביום!)

לאשוויץ, בקצב רצחני שלא היה כמוהו מעולם. לאחר ששה שבועות נתן הורטי, שהיה עצור בארמונו, הוראה

למשטרה ההונגרית להפסיק את שיתוף הפעולה עם ה־ס.ס., הרכבות נעצרו, וחלק מיהודי בודפשט ניצלו

מהשמדה. בתקופה בה הונגריה היוותה מקלט לנמלטים מארצות אירופה, הסתובבו בה פעילים ציונים מועדות

ההצלה, שזייפו מסמכים, התחפשו לקצינים גרמניים והבריחו יהודים. רבים סירבו לפקוח את עיניהם: רבנים

וראשי קהילות אמרו להם להפסיק "לעשות פאניקה", והיו מנהיגי ציבור שהעדיפו 'מילת כבוד של קצין גרמני'

שהם יישלחו "רק לעבודה". חותני היה פעיל בועדת הצלה, ובפסח תש"ד, כאשר העתיד לקרות כבר היה ברור,

הוא הגיע לבית משפחתו וניסה להציל את הוריו בעזרת מדים ומסמכים מזוייפים. אביו סירב: "אתה חי כמו

שודד, כמו עולם תחתון", הוא אמר לו, "איני יודע אם תצליח להיגמל מאורח החיים הזה אי פעם". חותני ניסה

להסביר לו שהוא מתכוון לעלות לארץ ישראל ולהתיישב בקיבוץ, אך אביו בשלו: "אני מעדיף להמשיך לחיות

כמו יהודי הגון כל זמן שאפשר, ואם נגזר עלינו למות – נמות כולנו, כל המשפחה, ביחד".

זרח ורהפטיג, זקן הציונות הדתית ומחשובי הפעילים בהצלה, סיפר שכאשר בא לראשי הישיבות בליטא וביקש

להציל את התלמידים, שאלו הם "מה יהיה על הישיבות?". "אני דיברתי על הצלת בני הישיבות, והם דיברו על

הצלת הישיבות", הוא טען בעצב.

אלו הם יושבי החושך והצלמוות, אסירי העני והברזל שהגיעו עד שערי מוות. יש לשים לב להבדלים שבין תועי

המדבר ויורדי הים ובין שני הבתים המרכזיים: ה"צעקה" הופכת ל"זעקה", וה"הצלה" הופכת ל"ישועה" –

ביטויים חזקים יותר. גם בבתים אלו ניתן לראות את השוני בין התפיסה ההלכתית והנבואית: "כל אכל תתעב

נפשם ויגיעו עד שערי מות" מתייחס בראייה הלכתית לכל חולה מסוכן שנתרפא, אך ברור שכוונת המשורר

בפשט הנבואי היא לתופעה ייחודית, לשואתם של אלו שלא הלכו בדרך קיבוץ הגאולים.

בית ה'

"יורדי הים באניות"

"יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים:

המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה:

ויאמר: ויעמד רוח סערה ותרומם גליו:

יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג (=תישבר):

יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע:

ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאים:

יקם סערה לדממה ויחשו גליהם:

וישמחו כי ישתקו וינחם אל מחוז חפצם:

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

וירממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו". (כג-לב) בבית זה חוזר המשורר לעסוק בגאולים העולים לארץ

ישראל, והפעם בדרך הים. ביחס לבתים האחרים, תאורי הצרה וההצלה בבית זה כפולים, ונפרשים על

פסוקים רבים. המסורה הוסיפה בין פסוקי בית זה נו"נים הפוכות, המוסברות ע"י חז"ל כמציאות "פרשה

שאינה במקומה" (שבת קטו:-קטז). אכן, נראה שהמשורר השתמש במזמור קדום, שתיאר את הצלתם של

יורדי הים, וערך ועיבד אותו לצורך מזמור הגאולים. המאפיינים המיוחדים של בית זה מלמדים על החשיבות

שייחס משורר המזמור לגאולה בדרך הים. קיבוץ גלויות בדרך זו לא התרחש מעולם, והוא ייחודי לגאולה

המתוארת במזמור. בקריאת בית זה, נראה כאילו שמות אניות המעפילים מתרוצצים בין פסוקי הבית. גם

ניצולי המחנות, ששרדו את אימתם של הבתים הקודמים, ממלאים את אניות הגאולים. אלו אניות שנבנו

למשימות אחרות, מולאו פי עשרה או עשרים מקיבולתן ועלו לארץ ישראל בדרך ההעפלה, כשהשלטון הבריטי

מנסה לעצור אותן ובסופו של דבר גוזר בכך את קיצו.

בית ו'

הגאולה מצרות הארץ והעם

העולים בדרך המדבר ובדרך הים עתידים למצוא במחוז חפצם, בארץ ישראל, ארץ שוממה: "ישם נהרות

למדבר ומצאי (=מקורות) מים לצמאון:

ארץ פרי למלחה מרעת ישבי בה:

ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למצאי מים:

ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב:

ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה:

ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעט". (לג-לח) הבית פותח בתיאור שפע, נהרות ומוצאי מים, שהפכו לשממה,

למדבר צימאון. השממון שמתאר המזמור מזכיר את תאור הארץ לפני 130 שנה, כדוגמת תאורו של מארק

טווין בספרו 'מסע תענוגות לארץ הקודש'. העולים הראשונים לארץ-ישראל מצאו בה מדבר, טרשים וביצות

קדחת, והפריחו את הארץ, תיקנו את מקורות המים, בנו מושבים ומושבות, נטעו כרמים, זרעו שדות והקימו

משקי בהמות. זו המהפכה החקלאית, "הקץ המגולה" (ראה סנהדרין צח.).

הצרה האחרונה המצפה לגאולים השבים אל מולדתם מתוארת בבית המסיים של המזמור: בית ז'

"וימעטו וישחו (=הושפלו) מעצר (=שלטון) רעה ויגון:

שפך בוז על נדיבים (=שרים) ויתעם בתהו לא דרך:

וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות:

יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה (=חסמה) פיה:

מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה' ". (לט-מג) בבית זה, המזמור אינו מתאר את האסון, אלא רק באופן כללי

– התמעטות קשה עם שלטון רעה ויגון. שוב מוסיפה המסורה נו"ן הפוכה, הרומזת, כזכור, לשיר קדום, אך

ייתכן שבמקרה זה יכולים אנו לזהות אותו. שני חלקי הפסוק "שפך בוז על נדיבים – ויתעם בתהו לא דרך",

מוזכרים גם בדבריו של איוב, המתלונן גם הוא על אובדן דרך של המנהיגים, אך תולה את הקולר בקב"ה,

שהביאם לידי כך: "עמו עז ותושיה לו שגג (=מרומה) ומשגה (=מרמה):

מוליק יועצים שולל ושפטים יהולל (=ישגע):

מוסר (=חגורה) מלכים פתח (=התיר) ויאסר (=ויחגור) אזור (של עבדים) במתניהם:

מוליק כהנים שולל ואתנים (=שליטים) יסלף (=יעוות):

מסיר שפה לנאמנים וטעם (=בינה) זקנים יקח:

שופך בוז על נדיבים ומזיח (=חגורה) אפיקים (=כובשים) רפה:

מגלה עמקות מני חשך ויצא לאור צלמות:

משגיא (=מגביה) לגוים ויאבדם שטח (=צד) לגוים וינחם (=וילכדם):

מסיר לב ראשי עם הארץ ויתעם בתהו לא דרך:

ימששו חשך ולא אור ויתעם כשכור". (איוב י"ב, טז-כה) בניגוד לצרות הקודמות, משורר התהילים אינו מתאר

את ההצלה מצרת העם. כנגד "וימעטו וישחו", הוא רק מזכיר לנו את הגאולה מהצרות הקודמות ואת ריבוי

הצאצאים: "וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות". כולנו מכירים משפחות, רבות כצאן אדם, כל כינוס

משפחתי ממלא אולם, ויסודם בפליט או פליטה שהגיעו לבדם מאירופה לאחר שהותירו שמה את כל משפחתם.

כנגד אובדן הדרך של המנהיגים מתאר המזמור את תגובתם של יחידי סגולה, היודעים להודות לה' על חסדו:

"יראו ישרים וישמחו... ויתבוננו חסדי ה'".

* * *

בכל שנותי בישיבת 'מרכז הרב' היה ראש הישיבה, הרב צבי-יהודה הכהן קוק זצ"ל, פותח את שיחתו בליל יום

העצמאות בשני הפסוקים האחרונים של המזמור. את כוונתו המלאה הבנתי רק כאשר למדתי לראשונה את

המזמור, לפי שלושים שנה, בהיותי כבר בישיבת "הר עציון" באלון שבות. הרצי"ה פתח בשאלה מתבקשת:

מדוע מכנה המשורר את המתבוננים בחסדי ה' "ישרים", ולא "צדיקים"? תשובתו התבססה על הגמרא הידועה,

המפרשת את הפסוק בזכריה כמתייחס לצדיקים לעתיד לבוא: "מאי דכתיב 'מי בז ליום קטנות?' מי גרם

לצדיקים שיתבזבז (או: שיתבזה) שולחנן לעתיד לבוא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה". (סוטה מח):

הרצי"ה השתומם על גמרא זו: וכי ייתכנו אנשים שהגמרא מכנה אותם "צדיקים" והם אינם מאמינים בקב"ה?

'צדיקים שאינם מאמינים?!' תשובתו היתה חד משמעית: כן, ישנם צדיקים שאינם מאמינים. ישנם צדיקים

במידות, צדיקים בעולמם הפנימי, שאינם מתבוננים בחסדי ה'. יחידי הסגולה שעליהם דיבר המזמור הם אלה

היודעים להודות לה' על חסדו גם כאשר כולם מתלוננים: "יראו ישרים וישמחו" [5].

הרצי"ה היה אחד מ"ישרים" אלו. למרות שהיה בכל גופו ונשמתו איש ארץ-ישראל על כל מרחביה, כל רגב

מאדמתה, ידע להודות לה' על חסדיו בהקמת המדינה. ב'מזמור י"ט' המפורסם שלו, בערב ששת הימים, הוא

תיאר את הקרע בנשמתו לאחר ששמע את הכרזת האו"ם על חלוקת הארץ עם כינון מדינה יהודית. "לא יכולתי

לצאת ולהצטרף לשמחה... כי אכן נתקיים דבר ה' בנבואה בתרי-עשר 'ואת ארצי חילקו'!... באותו מצב, מזועזע

בכל גופי, פצוע כולי וחתוך לגזרים – לא יכולתי אז לשמוח". מדינה יהודית בלי "חברון שלנו", בלי "שכם

שלנו", בלי "עבר הירדן שלנו"?! הרצי"ה הלך לרב חרל"פ, "מזועזעים ישבנו ודמומים, לבסוף התאוששנו,

ואמרנו שנינו כאחד 'מאת ה' היתה זאת, היא נפלאות בעינינו' " (מתוך ספר "ארץ הצבי"). למרות שלא פילל

למדינה קרועה כזו – הבין שזוהי החלטה שמיימית, ושמח בכל מאודו על המדינה: "מאת ה' היתה זאת, היא

נפלאות בעינינו". בהספדו על הרצי"ה בישיבת הר-עציון אמר הרב עמיטל, שלארץ ישראל יש עוד הרבה דואגים,

אבל לקדושת מדינת ישראל היה רק דואג אחד – הרב צבי-יהודה!

כדי להתחסן כנגד היאוש, כדאי להביט על העיתונים מלפני מלחמת ששת הימים, ולא רק לעיתונים של עכשיו.

העיתונים של אז היו מלאים באווירה קודרת ובדברי יאוש ותסכול: כארבע שנים לפני-כן פרש בן-גוריון לשדה

בוקר ומינה את לוי אשכול – שר האוצר, האנטי גיבור – למחליפו; ראש הממשלה גמגם בנאומו הפומבי בכנסת

ערב המלחמה בגלל בלבול דפים, ונוצר פחד נוראי בעם, מחוסר ממשלה ומנהיגות; ברדיו קהיר כבר חגגו את

הניצחון בת"א. רבים אז בארץ חשו ממש פחד שואה; במשך שלוש שנים לפני כן הירידה היתה גדולה יותר

מהעליה; והיה מיתון כלכלי קשה בארץ. "האחרון שיצא בלוד, שלא ישכח לכבות את האור", אמרו אז. היאוש –

ימיו כימי הציונות וכימי העם היהודי. היאוש הוא הצל של האמונה. אפשר לקרוא אותו בשירתו של ביאליק

ובכתביו של ברנר, בהכרזת "העם היהודי אייכה" של חיים וייצמן, במכתב הפרידה של ב.ז. הרצל, בשירי

העצב של רחל מכינרת על הרעב בתרפ"ז, ובאווירת היאוש והפחד של טרום ששת הימים.

לא קל להתבונן בחסדי ה'. אפילו משה רבינו, גדול הנביאים, שאל "למה זה שלחתני" וביקש "הרגני נא הרג"

כשראה משברים בתהליך הגאולה שנשלח להוביל. מזמור קיבוץ הגלויות שלמדנו כעת – גם הוא מזמור קשה

ומיוסר. אין בו גאולה של פחות מ-24 שעות, בדומה לתפיסת הגאולה המודרנית של תנועת חב"ד, אלא גאולה

דומה ליציאת מצרים, שנמשכה 480 שנה עד בניין בית המקדש. היום אנשים יוצאים ליערות, חוגגים

בישיבות, נהנים ובוכים. רק ישרים שמחים. בחסדי ה' לא עברנו ולו אחד מרובה מהמצוקות שעברו על בני

עמנו בדור הקודם ובדור שלפניו. בה' באייר תש"ח התקיים חזונו של משורר המזמור: בפעם הראשונה מאז

ומעולם יכלה אוניה להיכנס, באופן חוקי ורשמי, לנמל חיפה, עם פליטי שואה ויהודים נרדפים מהעולם כולו.

זהו חזון הגאולה של מזמור ק"ז, וזוהי פתיחתה של תפילת ערב העצמאות של המדינה היהודית המתחדשת

בארץ ישראל. יהי רצון שנהיה ראויים לשיר את שירת הגאולה, שירת ישרים, ולדעת להתבונן חסדי ה'.

[1] הפניות סתמיות מתייחסות לתהילים ק"ז. פירוש מילולי למילות המזמור, לרוב ע"פ פירוש 'דעת מקרא',

מופיע בסוגריים ובכתב מוקטן בגוף הציטוט.

[2] חוקרי המקרא מצביעים על הכפילות "מערב" – "ים" ועל הצורך בציון קיבוץ הגלויות מדרום, ולכן הם

מפרשים את המילה "ים" כקיצור ל"ימין". נראה שהמשורר ביקש להדגיש את קיבוץ הגלויות בדרך הים, ולכן

השתמש במשחק מילים: "ים" אכן יכול להתפרש כקיצור המילה "ימין", שפירושו דרום (השווה: "צפון ימין

אתה בראתם" (תהילים פ"ט, יג)), וכן גם כמונח כפול, שמשמעותו הן הים שבמערב הארץ והן הים שבדרומה

(השווה: "ושת' את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים" (שמות כ"ג, לא)). כפי שנראה להלן, המשורר הדגיש את

קיבוץ הגלויות בדרך הים גם בהמשך המזמור.

[3] כל בית מארבעת הבתים המרכזיים יש בו ארבעה חלקים, המתארים, לפי הסדר: צרה, צעקה לה', הצלה -

ותודה. בדרך מדרש ניתן לטעון, שכנגד ארבעה חלקים אלה יש בלחמי קרבן התודה גם כן ארבעה חלקים:

שלושה סוגי מצות וסוג אחד של חמץ. המצות, כלחם עוני, מסמלות את המצוקה והקושי – הצרה, הצעקה

וההצלה – ואילו החמץ, כמו בקרבן שתי הלחם של שבועות, מסמל את התודה. ראה מאמרי, "חמץ ומצה בפסח,

בשבועות ובקרבנות הלחם", בתוך מגדים י"ג, עמ' 2829-.

[4] "אפילו רוח הקודש ששורה על הנביאים אינו שורה אלא במשקל" (ויקרא רבה ט"ו, ב), וראה גם באורות

התחיה י"ח.

[5] בהקשר זה הזכיר הרצי"ה את דברי הנצי"ב בהקדמה לפירושו לתורה, שהאבות היו ישרים.